

Přiřazování obrázku k poslechovému textu a jiná přiřazování (s. 154): *Uslyšíte šest dialogů. Doplňte do tabulky číslo dialogu, který se týká těchto osob: student, spolužačka ze studií, ...*

Poslechová hra s fantazií (s. 158): rozhovor nerodilého mluvčího-studenta jazyka a mimozemšťana.

Jak jsme se zde snažili stručně naznačit a ilustrovat, publikaci J. Bieleňové je třeba uvítat jako poctivou snahu odpovědět na zásadní otázky související s poslechem (autorka je klade v úvodu knihy), jako např. *Proč se slyšíme, posloucháme se, a přesto si někdy nerozumíme? Jak vznikají v našich vnitřních obrazech prázdná místa, tedy možné „chyby“? Co nám pomáhá v porozumění a co nám v něm brání? Jaká je role a postavení poslechu v komunikaci v mateřském jazyce a při učení se cizího jazyka?* A v tomto smyslu ji považovat i jako inspiraci k zamyšlení a praktickému využívání pro všechny učitele češtiny.

Text vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti Lingvistika.

Několik kapitol o provokatérech

Přemysl Krejčík, FPE ZČU v Plzni

pkrejcik@kej.zcu.cz

SEGI, Stefan. *Nekorektní literatura: Politická korektnost v české literatuře a literární komunikaci*. Praha: Academia, 2023.

Nekorektní. Jedno z těch slov, jehož vnímání prošlo v uplynulých letech výraznou proměnou a nabylo nových významů. Zejména politických, ale ještě významněji celospolečenských a samozřejmě se také začalo více užívat v souvislosti s uměním, potažmo s literaturou. Slovo nekorektní se pro mnohé stává jakousi nálepkou, která – podobně jako mnoho dalších pojmů, jež projdou procesem nadužívání – možná brzy paradoxně veškerý obsah pozbude a zůstane po něm jen prázdná slupka, pod níž si bezmála každý představuje něco zcela odlišného. Už nyní se společnost pozvolna dělí na ty, kdož slovem „nekorektní“ chápou něco, co je za hranou dobrého vkusu a vyznačuje se urážlivostí či projevy nenávisti, jiní se naopak svou (ať už skutečnou či domnělou) nekorektností holedbají, neboť ji považují za známku svobody slova nebo dokonce vlastní odvahy.

Že si pod stejným výrazem nelze představit jednoduše vždy totéž ve všech kontextech a nic takového nelze požadovat ani od všech recipientů připomíná v úvodu monografie *Nekorektní literatura* též její autor Stefan Segi, jehož bádání nemůže začít jinde než v interpretaci a hledání významů toho, co je a co není politická korektnost a nekorektnost, přičemž už zde aplikuje výsledky svého bádání na českou literaturu, konkrétně na notoricky známý *Rok kohouta* (2008) Terezy Boučkové, který slouží, mimo jiné, jako cesta k přenesení západních diskusí kolem slova *nigger* k českému výrazu *cikán*, u něž si dovedeme negativní konotace o něco lépe představit a diskusi

v našem kontextu lépe pochopit. Ostatně jak sám autor o něco dále píše: „Rozšíření diskusí o politické korektnosti v ČR lze vnímat jako velice produktivní případ kulturního transferu, v jehož průběhu česká společnost adoptovala nejen jev samotný, ale také jeho kritiku a různé diskursivní praktiky, které se s polemikami o politické korektnosti pojí v angloamerickém prostředí. Zároveň se v procesu přijetí tohoto kulturního a společenského fenoménu projeví specificky lokální souvislosti, například kontext zkušenosti se socialistickou diktaturou, odstup od dějin kolonialismu či vztah k evropské integraci a imigrační krizi.“ (s. 33)

Autor monografie již od prvních stránek také dává najevo, že literaturou se zde nebude zabývat pouze v ohraničeném prostředí beletristického textu, ale jako socio-kulturním polem, tedy minimálně stejnou měrou jako na sám umělecký text, zaměří se na diskuse, které vyvolal mezi kritiky, literáty, publicisty i širokou veřejností, což je postup rozhodně chvályhodný a nadmíru smysluplný. S. Segi se přitom stačí dostat k poměrně široké škále fenoménů, které hýbaly a hýbou českou společností, a to nejen tou literární (či uměleckou obecněji): zabývá se například otázkami feminismu od devadesátých let, přičemž upozorňuje na stav, kdy byl považován za „zdiskreditovanou ideologii“ (s. 35), což dává do vztahu mimo jiné s velkými jmény spisovatelů narozených v šedesátých letech, jejichž modly se nyní často kácí ve jméno proměny společenského diskursu. Řeč je samozřejmě především o Josefu Škvoreckém a jeho dnes pro mnohé problematickém pohledu na feminismus i politickou korektnost.

Samostatnou kapitolu (respektive dvě) pak Segi věnuje obrovskému fenoménu posledních let, konkrétně akční fantastice. A tady spatřuji jedno z největších pozitiv Segiho přístupu – zatímco mnoho literárních badatelů stále striktně odděluje populární literaturu či literární fantastiku od takzvané literatury vysoké či umělecké, Segi ke svému tématu přistupuje napříč žánry (ne však bez ohledu na ně) a tak v jeho práci není problém narazit vedle sebe na Františka Kotletu, Davida Zábranského, Petru Hůlovou či kontroverzního historika a jednoho z „obránců tradičních hodnot“, spisovatele Vlastimila Vondrušku.

U akční fantastiky si Segi mimo jiné správně všímá častého politicko-společenského podtextu, příznačného pro mnohé autory (zpravidla mužské): „Oba autoři [pozn. Ondřej Neff a Štěpán Kopřiva] tedy chápou akční fantastiku jako vyhrocenou podobu populární literatury, která se na rozdíl od té vysoké a čistě estetické zabývá významnými společenskými tématy [...]“ (s. 48). Tento literární žánr je jinými badateli a kulturními publicisty nezdědka přehlížen, snad i proto, že fantastika je u nás často považována za triviální literaturu a jako od takové se od ní nečeká výrazný názor. Autorovi připíše ke cti, že kapitolu o nekorektnosti v literární fantastice uzavírá krátkým (byť veskrze latentním) upozorněním na skutečnost, že i akční fantastika otevřeně deklamovaná jako nekorektní má své hranice, a ne všem členům literárního fandomu¹ je nekorektnost vždy po chuti. O několik kapitol dále autor krátce akcentuje též část fantastické produkce, která – zejména v posledních letech – jde naopak proti výše uvedenému proudu a bylo by ji možné označit za programově politicky korektní:

¹ Fandom označuje volně sdružení fanoušků, autorů ale i nakladatelů či kritiků a teoretiků literární fantastiky, kteří spolu udržují v podstatě subkulturní kontakty.

„Tyto rozpory se výrazně projeví v bouřlivé diskusi, kterou vyvolal v roce 2020 text Zkostnatělá česká fantastika, jenž vyšel v online časopisu věnovaném sci-fi a fantasy literatuře Sarden. V něm autorka pod nickem Eylonwai kritizovala nadužívání genderových stereotypů ve fantastické literatuře [...] pak jako jistý vzor představila autorka současnou zahraniční tvorbu, které dominují autorky, jež se nebojí psát o skutečně významných aktuálních tématech – feminismu, genderu, rasismu, ekologii – jež jsou v domácím prostředí z různých důvodů marginalizována.“ (s. 140–41) Byť následně S. Segi ukazuje na příkladu románu *Meta* (2020) Pavla Bareše, že i u nás vzniká fantastika propagující liberální hodnoty (queer fantastika, ekologická témata, fantastika zabývající se právy zvířat či feminismem a genderovou rovností apod.), jiná taková díla vznikla v poslední době bohužel opomíjí, snad proto, že sama diskuse o liberálních tématech ve fantastice se poměrně posunula právě v roce 2023, tedy v roce vydání *Nekorektní literatury*.

V dalších kapitolách se S. Segi zabývá tématem u již zmíněného Vlastimila Vondrušky, spisovatele, který svými výroky zaujímá výsostné postavení na českém literárním poli paradoxně mimo vlastní beletristické texty, neboť jeho otevřeně politická vyjádření rezonují společností víc než jeho (byť velmi populární) beletristická tvorba v oblasti historického románu. Jak ovšem upozorňuje Segi, nelze se nad tím příliš podívat, neboť „Pojetí historického románu jako komentáře k aktuální (estetické, politické, společenské, národní či kulturní) situaci není ničím neobvyklým. Právě naopak, historická literatura vždy odhaluje takové aspekty minulosti, které se z perspektivy autora a jeho čtenářů zdají být právě relevantní.“ (s. 81)

Zdánlivě opačnou stranou spektra problematiky se pak Segi zabývá v kapitole, kterou věnuje literatuře korektní až hyperkorektní, a to v otázce knih pro děti a jejich dodatečných úprav, prováděných ve jménu senzitivních čtenářů. Zařazení takové kapitoly ovšem nenabourává strukturu knihy, která se doposud zabývala literaturou kontroverzní výhradně svou cílenou nekorektností, ale naopak vyvažuje perspektivu problematiky a ukazuje kontroverze spojené právě i se snahou o korektnost. Svě bádání pak autor uzavírá úvahami nad spisovateli a spisovatelkami (například Petrou Hůlovou či Davidem Zábranským), kteří vzešli z intelektuálního a liberálního prostředí, stali se však svého druhu oponenty všeobecné liberální korektnosti. Odtud vede přirozená cesta k hojně diskutovaným generačním sporům, které – mimo jiné v české literárně-kulturní publicistice – nabírají v posledních letech na intenzitě, čemuž se autor v závěru své práce neopomíjí věnovat.

Segiho *Nekorektní literatura* ve svém celku předkládá několik vybraných kapitol, které reprezentují různé podoby politické korektnosti a nekorektnosti zejména v české polistopadové literatuře. Byť některá témata by si možná zasloužila o trochu více prostoru, autorovi nelze upřít rozhled po různých a často zcela odlišných literárních oblastí a žánrů, což je přístup, který v české literární vědě mnohdy stále obtížně hledá svou cestu. Monografie nejen že otevírá cesty k dalšímu bádání, ale taktéž sama o sobě je cenným a vysoce aktuálním příspěvkem, který – jak můžeme doufat – jistě vyvolá zasloužené diskuse a vzbudí patřičnou pozornost.